

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2020-24-1-235-251>

УДК 37.035 : 373.5

ORCID ID 0000-0002-8916-4575

Ольга Єжова,

доктор педагогічних наук, професор,
Інститут проблем виховання НАПН України,
м. Київ

ORCID ID 0000-0003-1248-1588

Валентина Кириченко,

старший науковий співробітник, кандидат педагогічних наук,
Інститут проблем виховання НАПН України,
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

***Анотація.** У статті висвітлено результати вивчення особливостей застосування соціально-педагогічних технологій у формуванні просоціальної поведінки підлітків.*

Основна мета дослідження полягала у з'ясуванні виховного потенціалу соціально-педагогічних технологій для підвищення ефективності формування просоціальної поведінки підлітків закладів загальної середньої освіти.

Для вирішення мети і завдань емпіричного дослідження використовувались порівняльний метод і метод анкетування за розробленим нами опитувальником для педагогів «Організаційно-технологічне забезпечення формування просоціальної поведінки підлітків». Для аналізу відповідей респондентів застосовувались методи описової статистики (розрахунки середнього арифметичного (M), стандартної помилки (m), відсотків, критерію Пірсона (χ^2)) та компаративний аналіз. Для упорядкування переліку найбільш ефективних у формуванні просоціальної поведінки дітей та підлітків соціально-педагогічних технологій було обрано метод експертного оцінювання, в якому взяли участь 12 експертів, кожний з яких мав науково-педагогічний стаж понад 15 років, науковий ступінь і вчене звання.

Відповідно узагальненій думці експертів до переліку соціально-педагогічних технологій, що мають найбільший потенціал у формуванні просоціальної поведінки учнів, віднесено наступні технології: особистісно орієнтована, проектна, ігрові, інформаційно-комунікаційні, театральна, тренінгові, саморозвитку особистості, колективних творчих справ. Цей перелік склав основу запитань опитувальника «Організаційно-технологічне забезпечення формування просоціальної поведінки підлітків».

Виявлено вірогідні відмінності оцінок виховного потенціалу і особливостей практичного впровадження соціально-педагогічних технологій у виховній діяльності з підлітками окремими групами педагогів (1-ша група – зі стажем педагогічної роботи до 10 років; 2-га – зі стажем понад 10 років).

У висновках наголошено, що молоді вчителі на етапах свого професійного становлення потребують коучингу і наставництва; що при впровадженні технологій більш мобільно мають оновлюватись засоби їхньої трансляції з урахуванням набутої популярності у дитячо-молодіжному середовищі; шкільні бібліотеки мають більше наповнюватись

науково-методичною літературою і якісними педагогічними періодичними виданнями (у тому числі – їхніми електронними версіями).

Ключові слова: соціально-педагогічні технології, технологічна компетентність, формування просоціальної поведінки підлітків.

Olha Yezhova

*Doctor of Sciences in Education, Professor,
Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine,
Kyiv*

Valentyna Kyrychenko

*PhD in Pedagogics, Senior Researcher,
Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine,
Kyiv*

PECULIARITIES OF APPLICATION OF SOCIO-PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF PROSOCIAL BEHAVIOR OF ADOLESCENTS

Abstract. *The article highlights the results of studying the peculiarities of the application of socio-pedagogical technologies in formation of adolescents' prosocial behavior.*

The main purpose of the study was to determine the educational potential of socio-pedagogical technologies to increase the effectiveness of formation of students' prosocial behavior of in general secondary education institutions.

To achieve the goal and solve the problems of the empirical study, we used a comparative method and survey method based on a questionnaire developed by the authors for teachers «Organizational and technological resourcing for the formation of prosocial behavior of adolescents». Methods of descriptive statistics (calculations of the arithmetic mean (M), standard error (m), percent, Pearson criterion (χ^2)), and comparative analysis were used to analyze the respondents' answers. To organize the list of the most effective socio-pedagogical technologies for formation of prosocial behavior of children and adolescents, the method of expert evaluation was chosen, which involved 12 experts, each of whom had more than 15 years of scientific and pedagogical experience, degree, and academic title.

According to the generalized opinion of experts, the following technologies were included in the list of socio-pedagogical technologies that have the greatest potential in shaping students' prosocial behavior: personality-oriented, project-based, game, information and communication, theatrical, training, personal self-development, collective creative work. This list formed the basis of the questions of the questionnaire «Organizational and technological resourcing for formation of prosocial behavior of adolescents».

The probable differences in assessments of educational potential and features of practical implementation of socio-pedagogical technologies were identified in educational activities with students in separate groups of teachers (1st group has experience of pedagogical work up to 10 years; 2nd - with experience over 10 years).

The conclusions emphasize that young teachers need coaching and mentoring at the stages of their professional development; with the introduction of technologies the means of their use should be updated more often considering the gained popularity in the children's and youth environment; school libraries should be more filled with scientific and methodical literature and

high-quality pedagogical periodicals (including their electronic versions).

Key words: *formation of prosocial behavior of adolescents, socio-pedagogical technologies, technological competence.*

Вступ. Швидкоплинність суспільно-економічних змін вимагає від сучасної системи освіти мобільного оновлення умов інтенсифікації розвитку дітей і підлітків. Вони мають сприяти виробленню механізмів саморозвитку і саморегуляції особистості у перманентно змінюваних соціальних процесах та осучасненню механізмів її емпатійної взаємодії й продуктивної співпраці з іншими людьми. Швидшому досягненню цієї гуманістичної мети може зарадити впровадження в освітній процес сучасних соціально-педагогічних технологій.

На думку дослідниці Петрочко загальна соціально-педагогічна технологія – це спосіб дій, сутність якого полягає в оптимальному використанні суспільних ресурсів та інституційних можливостей, у реалізації цілеспрямованого поетапного впливу на соціальні взаємодії, у раціональному поєднанні традиційних та інноваційних організаційних форм, методів, технік, засобів роботи з метою реалізації, захисту й охорони прав дітей (Петрочко, 2011, с. 22-23).

Технологічне інструментування педагогічної взаємодії відкриває безмежні можливості для концептуального і проектувального освоєння освітнього процесу і водночас забезпечує конкретність та гарантовану продуктивність результатів. На думку дослідників, такий підхід дозволяє комплексно вирішувати освітні й соціально-виховні проблеми, забезпечуючи сприятливі умови для розвитку особистості та оптимально використовуючи наявні у розпорядженні закладу освіти ресурси (Жураковська, 2007, с. 36). Водночас, іноземними дослідниками виявлено залежність використання освітніх технологій від педагогічного стажу, який може бути бар'єром для опанування та готовності педагогів застосовувати конкретні соціально-

педагогічні технології (Tondeur, Braak, Ertmer, & Ottenbreit-Leftwich, 2017). Дослідниця Куземко розглядаючи технологічну компетентність педагогів, як логічне поєднання знань і практичних умінь, способів організації, проектування та рефлексії результатів освітнього процесу (Куземко, 2015), також відзначає, що готовність педагогів до застосування конкретних соціально-педагогічних технологій ймовірно залежить від стажу їхньої педагогічної діяльності.

Сучасна теорія виховання у своїх пошуках також прагне здійснювати випереджальний вплив на масову педагогічну практику, розробляючи інноваційні виховні технології, здатні реально збагатити підростаючу особистість вищими смислами життя, віднайти просоціальні спонуки власної діяльності та виробити позитивні патерни поведінки. Услід за академіком Бехом, ми розуміємо інноваційну виховну технологію як систему теоретично обґрунтованих (на основі глибоких знань про психологію вихованця) й підтверджених практикою способів, прийомів, процедур розгортання гуманістично спрямованого змісту та організаційно доцільних умов виховної діяльності, що забезпечують підвищення рівня духовно-моральної вихованості особистості як суб'єкта відповідних цінностей (Бех, 2018; с. 227). Усе вищезазначене підкреслює актуальність аналітичного осмислення процесів застосування виховних технологій у процесі формування просоціальної поведінки підлітків загальноосвітніх навчальних закладів, яким у науковій літературі наразі приділено недостатньо уваги.

Мета і завдання. Мета статті полягає у з'ясуванні потенціалу сучасних соціально-педагогічних технологій для підвищення ефективності формування просоціальної поведінки підлітків закладів загальної середньої освіти. Досягненню мети сприятиме вирішення наступних завдань:

- узагальнити емпіричні дані, одержанні під час виконання наукового дослідження «Технології формування просоціальної поведінки підлітків

уразливих категорій у загальноосвітніх навчальних закладах» лабораторії фізичного розвитку та здорового способу життя Інституту проблем виховання НАПН України (2017-2019 рр.);

- окреслити перелік соціально-педагогічних технологій, які застосовуються педагогами у масовій виховній практиці закладів загальної середньої освіти;

- дослідити готовність педагогів до упровадження соціально-педагогічних технологій в освітній процес закладу та особливості їхнього застосування у формуванні просоціальної поведінки підлітків залежно від педагогічного стажу.

Методи дослідження. Для вирішення мети і завдань емпіричного дослідження використовувались порівняльний метод і метод анкетування за розробленим нами опитувальником для педагогів «Організаційно-технологічне забезпечення формування просоціальної поведінки підлітків». Він складається із дванадцятьох питань, спрямованих на:

- виокремлення переліку актуальних для виховної діяльності соціально-педагогічних технологій;

- з'ясування оцінювання педагогами виховного потенціалу цих технологій та власної готовності застосовувати їх у формуванні просоціальної поведінки дітей та підлітків;

- уточнення особливостей впровадження окреслених соціально-педагогічних технологій різними групами педагогів.

На кожне запитання пропонувались розгорнуті переліки відповідей, з яких можна було обирати декілька варіантів.

Анкетуванням, що проводилось у 2018 році, було охоплено 83 педагоги 10-х експериментальних закладів із м. Києва, Дніпропетровської, Сумської, Черкаської та Харківської областей. При опрацюванні результатів опитування

педагоги були об'єднані у дві групи в залежності від стажу педагогічної діяльності: 1 група – 38 осіб – педагоги зі стажем до 10 років включно; 2 група – 45 осіб – педагоги зі стажем понад 10 років.

Для аналізу відповідей респондентів застосовувались методи описової статистики (розрахунки середнього арифметичного (M), стандартної помилки (m) (представлення даних як $M \pm m$), відсотків, критерію Пірсона (χ^2)) та компаративний аналіз. Для упорядкування переліку найбільш ефективних соціально-педагогічних технологій для формування просоціальної поведінки дітей та підлітків було обрано метод експертного оцінювання, в якому взяли участь 12 експертів, кожний з яких мав науково-педагогічний стаж понад 15 років, науковий ступінь і вчене звання.

Результати дослідження. Формування просоціальної поведінки підлітків ми розглядаємо як цілісний процес, спрямований на забезпечення необхідних і достатніх організаційно-педагогічних умов для свідомої інтеріоризації учнями соціально значущих норм і цінностей, розвитку відповідних рис, якими має володіти просоціальна особистість, формування прагнення і вміння конструктивно вирішувати міжособистісні та групові суперечності, стимулювання участі у соціально значущій діяльності та спонуканні дітей до внутрішнього діалогу для прийняття самостійного, вільного особистісно значущого для підлітків вибору моделей поведінки (Кириченко (Ред.), Єжова, Нечерда, Тарасова & Хомич, 2016, с. 60).

З огляду на таке бачення, соціально-педагогічні технології формування просоціальної поведінки розуміються нами як системна сукупність педагогічних цілей, гуманістичного змісту, форм, методів, способів та прийомів, взаємоузгодженість і взаємодоповнюваність яких забезпечує формування і розвиток в учнів якостей просоціальної особистості та навичок просоціальної діяльності (Федорченко (Ред.), Кириченко, Нечерда, Єжова,

Тарасова, Гарбузюк & Хомич, 2019, с. 31).

Відповідно узагальненій думці експертів до переліку соціально-педагогічних технологій, що мають найбільший потенціал у формуванні просоціальної поведінки учнів, було віднесено такі технології: особистісно орієнтована, проектна, ігрові, інформаційно-комунікаційні, арт-технології, тренінгові, саморозвитку особистості, колективних творчих справ. Цей перелік склав основу для запитань опитувальника «Організаційно-технологічне забезпечення формування просоціальної поведінки підлітків».

За результатами анкетування педагоги, незалежно від педагогічного стажу, вважають, що найбільший виховний потенціал для формування просоціальної поведінки підлітків містять ігрові ($8,45 \pm 0,2$ бали з 10 можливих) та тренінгові ($8,38 \pm 0,22$ бали) технології. Так само високо респондентами була оцінена власна готовність до використання цих технологій у практичній діяльності ($8,8 \pm 0,17$ та $8,42 \pm 0,22$ бали відповідно).

З'ясовано, що натомість більшість педагогів (79,45% від загальної кількості опитаних) у своїй практичній роботі використовують особистісно орієнтовану технологію, ігрові ж технології разом із інформаційно-комунікаційними опинились на другому місці за частотою використання (по 75,34%), а тренінгові й проектні технології – лише на третьому (по 63,01%). Рангові переліки соціально-педагогічних технологій для 1-ї та 2-ї груп педагогів виглядають по-різному. Представники 1-ї групи найбільше застосовують інформаційно-комунікаційні (81,25%), ігрові (75,0%), тренінгові й особистісно орієнтовані технології (по 62,5% відповідно) і лише чверть цих респондентів звертаються до арт-технологій і технологій саморозвитку особистості.

У педагогів 2-ої групи зафіксовано тенденцію до більш частого використання технологій колективних творчих справ (значення вірогідності

$p=0,07$). Педагоги зі стажем понад 10 років також вірогідно частіше використовують технології саморозвитку особистості ($p\leq 0,05$). Взагалі із запропонованого переліку у цій групі респондентів лише арт-технології набрали близько третини голосів (32,73%), а усі інші – понад 50%.

Слід акцентувати увагу на тому, що у варіанті відповіді «Інші технології», де пропонувалось самостійно їх зазначити, педагогами 2-ї групи декілька разів згадувались технологія врегулювання конфліктів (шкільні служби порозуміння) і технологія активної соціальної дії (соціальна практика, практика соціального служіння, волонтерство), які не були включені до експертного переліку соціально-педагогічних технологій. Педагоги 1-ї групи додаткових варіантів не наводили.

Серед охоплених опитуванням педагогів усі заявили про певну обізнаність з проблематикою соціально-педагогічних технологій та їх застосування в освітньому процесі. Відповіді про джерела отримання інформації щодо перспективних соціально-педагогічних технологій розподілились наступним чином: найбільш пріоритетними джерелами для обох груп є Інтернет (1-ша група – 100%, 2-га – 90,91%) та самоосвіта (87,5% та 83,64% відповідно). Респонденти 2-ї групи значно частіше звертаються до періодичної педагогічної преси (70,91% проти 25,0%). Близько 40% респондентів з обох груп використовують у своїх пошуках підвищення технологічної компетентності репозитарій електронної бібліотеки НАПН України (1-ша група – 37,5%; 2-га – 38,18%).

Наступні чотири питання стосувались особливостей практичного впровадження соціально-педагогічних технологій у виховній роботі з учнями. Стосовно проведення тренінгів для підлітків, з'ясовано, що їх проводять 100% педагогів 2-ї групи і 75% педагогів 1-ї групи. Найбільшого поширення у другій групі набули тренінги із запобігання і вирішення конфліктів, розвитку життєвих

навичок, просвітницько-профілактичні і розвитку соціальної активності. Педагоги з першої групи здебільшого зосереджуються на проведенні тренінгів з розвитку життєвих навичок і майже удвічі менше проводять просвітницько-профілактичні й тренінги запобігання і вирішення конфліктів лідерства (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл відповідей педагогів на запитання «Які види тренінгів Ви проводили для учнів з метою формування просоціальної поведінки?», у %

Види тренінгів	1 група педагогів (педагогічний стаж до 10 років)	2 група педагогів (педагогічний стаж понад 10 років)
конструктивної взаємодії батьків і дітей	25	36,36
розвитку соціальної активності	18,75	54,55*
розвитку життєвих навичок	62,5	70,91
створення проектної команди	6,25	43,64*
корекційні	25	47,27
запобігання і вирішення конфліктів	37,5	83,648*
упевненої поведінки	18,75	43,64
лідерства	31,25	41,82
просвітницько-профілактичні	37,5	69,09
не проводив (ла)	25	0*

*Примітка: * - $p \leq 0,05$, вірогідна різниця між досліджуваними групами педагогів з різним педагогічним стажем*

У виховній практиці педагогами обох груп найчастіше практикуються інтелектуально-пізнавальні та ситуаційно-рольові, ігри-проекти. Педагогами другої групи значно активніше застосовуються ігри-розминки, ігри-подорожі, ділові ігри, станційні ігри або квести. Водночас, з поля зору педагогів обох груп практично випали популярні наразі серед підлітків ігри-епопеї (1-ша група – 0%; 2-га – 3,64%), фестивальні ігри (0% та 9,59% відповідно) та ігри-проживання (6,25% та 10,91% відповідно). В інструментальному арсеналі педагогів першої групи явно недостатньо присутні народні та військово-спортивні ігри (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл відповідей педагогів на запитання «Які види ігор Ви проводили для учнів з метою формування просоціальної поведінки?», у %

Види ігор	1 група педагогів (педагогічний стаж до 10 років)	2 група педагогів (педагогічний стаж понад 10 років)
народні	12,5	29,09
інтелектуально-пізнавальні	68,75	83,64
ситуаційно-рольові	68,75	78,18
військово-спортивні	12,5	25,45
інноваційні (продуктивні)	31,25	40
ігри-розминки	37,5	58,18
ігри-проживання	6,25	10,91
ігри-подорожі	31,25	56,36
ігри-проекти	50	43,64
ігри-епопеї	0	3,64
фестивальні ігри	0	9,59
ділові ігри	12,5	58,18*
психологічні акції	37,5	27,27
станційні (квести)	37,5	47,27

*Примітка: * - $p \leq 0,05$, вірогідна різниця між досліджуваними групами педагогів з різним педагогічним стажем*

З поширених у системі освіти видів арт-технологій педагоги обох груп надають перевагу флешмобам (75,0% та 90,91% відповідно). Далі їхні уподобання розходяться. Перша група виділила ляльковий театр, гумористичні вистави і театр пантоміми, а друга група більше уподобала публіцистичні й гумористичні та драматичні вистави. Явно недооціненими обома групами виявилися перформенси, форум-театр і 3d інсталяції (табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл відповідей педагогів на запитання «З якими видами сучасних арт-технологій Ви знайомі», у %

Види арт-технологій	1 група педагогів (педагогічний стаж до 10 років)	2 група педагогів (педагогічний стаж понад 10 років)
1	2	3
публіцистична вистава (агітбригада)	18,75	60,0*
пластично-хореографічна вистава	31,25	20,55
драматична вистава	37,5	58,18
гумористична вистава	43,75	60,0
тіньовий театр	37,5	21,82
настільний театр	6,25	10,91
фланеграф	0	7,27
пальчиковий театр	31,25	38,18
ляльковий театр	56,25	43,64
театр масок	31,25	20,0

1	2	3
театр пантомімі	43,75	30,91
інтерактивна театральна програма	12,5	27,27
флешмоби	75,0	90,91
перформенси	18,75	12,73
форум-театр	6,25	10,91
3d інсталяції	6,25	18,18

Примітка: * - $p \leq 0,05$, вірогідна різниця між досліджуваними групами педагогів з різним педагогічним стажем

Інформаційно-комунікаційні технології широко застосовуються у виховній діяльності вчителями обох груп, але вчителі 1-ї групи надають перевагу сучасним комунікаційним засобам (56,25% від кількості осіб цієї групи), а вчителі 2-ї групи – мережевим засобам або порталу превентивної освіти (83,33%). Встановлено, що залежність застосування від педагогічного стажу форми чи засобу інформаційно-комунікаційних технологій педагогами різних груп підтверджена статистично лише для використання блогів (власних сайтів) та адмініструванню групи у соціальній мережі Facebook. Знову ж таки, зазначені форми і засоби використовує більша частка педагогів 2-ї групи порівняно з педагогами 1-ї групи (табл. 4).

Таблиця 4

Розподіл відповідей педагогів на запитання «Які засоби і форми інформаційно-комунікаційних технологій Ви застосовуєте у виховній роботі з учнями?», у %

Форми і засоби інформаційно-комунікаційних технологій	1 група педагогів (педагогічний стаж до 10 років)	2 група педагогів (педагогічний стаж понад 10 років)
портал превентивної освіти	25	83,33
веб-квести	12,5	25,45
веб-кейси	12,5	16,36
Інтернет-серфінг	18,75	10,91
блоги, власні сайти	43,75	67,27*
групи на Facebook	12,5	38,18*
чат	6,25	23,64
форум	6,25	25,45
краудфандингові платформи	0	1,82
краудсорсингові майданчики	0	1,82
віртуальний клас	6,25	25,45
електронна пошта	37,5	58,18
сучасні гаджети (смартфони тощо)	56,25	49,09
Google forms	12,5	29,09

Примітка: * - $p \leq 0,05$, вірогідна різниця між досліджуваними групами педагогів з різним педагогічним стажем

Незважаючи на заявлену високу частотність використання педагогами інформаційно-комунікаційних технологій та високу їхню готовність до впровадження цих технологій, педагоги використовують переважно можливості блогів, власних сайтів і сучасних гаджетів та девайсів, обмежено звертаються до ефективних сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій на кшталт веб-кейсів для вчителів та веб-квестів для підлітків і повністю ігнорують популярні наразі краудфандингові («спільнокошт») та потенційно потужні краудсорсингові («спільновнесок», безкоштовне наповнення і використання контенту освітніх онлайн-порталів) мережеві технології.

Педагоги 1-ї групи рідко використовують соціальну мережу Facebook, що побіжно підтверджує про перехід молоді, у т.ч. й підлітків в інші соціальні спільноти типу Інстаграм, Тік-ток. Оскільки ці мережі стають провідними для спілкування підлітків, вважаємо, що педагоги мають подбати про їх опанування для здійснення виховного впливу на учасників мережевої взаємодії.

Розвиток і вдосконалення глобальної мережі Інтернет, її доступність зумовлюють щоденне використання Інтернет-ресурсів з різною метою, у т.ч. і з пізнавально-професійною, про що свідчить визнання пріоритетності Інтернету як джерела інформації про соціально-педагогічні технології усіма респондентами. Однак, ми вважаємо, що увагу педагогів (особливо з 1-ї групи) варто привернути до можливостей використання мережевих технологій для доступу до якісного контенту науково-педагогічних джерел з електронного репозитарію НАПН України. Це потребує збільшення маркетингових заходів популяризації цього зібрання наукових результатів дослідження та його просування у мережі.

Аналіз засвідчив надзвичайно низьку популярність шкільної бібліотеки як джерела знань у підвищенні технологічної компетентності педагога. Особливо недостатньо використовують її можливості педагоги 1-ї групи, що може

свідчити або про недостатню популяризацію педагогічної преси у педагогічному середовищі або взагалі про відсутність у закладах загальної середньої освіти актуальної науково-методичної літератури і фахових періодичних педагогічних видань.

Обговорення. Оволодіння педагогічними технологіями вже багато років визнається одним із першочергових пріоритетів при опануванні вчительської професії, оскільки корелює з оцінками якості освіти (Подласий, 2003, с. 10). Необхідність застосування соціально-педагогічних технологій у вихованні учнів також знайшли відображення у результатах досліджень багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців. Зокрема, з'ясовано ефективність ігрових та інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні та вихованні (Prasojo, Mukminin, Nabibi, Hendra & Iqroni, 2019 та інші); у патріотичному вихованні учнів та включенні їх у систему багатогранних суспільних відносин, розширенні соціальних контактів (Зоря, 2014); формуванні просоціальної поведінки учнів і активізації процесів самовдосконалення учнів основної школи (Хомич, 2018).

Результати нашого дослідження підтверджують думку Щербаня, що ефективність ігрових технологій зумовлюється чітко визначеною метою їх застосування у виховному процесі (Щербань, 2014). Стосовно ігрових технологій наголосимо, що превалююче застосування педагогами інтелектуально-пізнавальних та ситуаційно-рольових ігор пояснюється швидше усталеними традиціями «знаннєвої парадигми» освітнього процесу. Педагогічна взаємодія із сучасними підлітками має розгортатися у рідчій гуманістичної парадигми, створюючи емоційно привабливий «образ-враження» (Бех, 2018) позитивних патернів поведінки. Однак, саме народним і фестивальним іграм, іграм-епопеям та іграм-проживанням, що допомагають учням емоційно доторкнутися до обставин історичних подій, емпатійно

зануритися у певну життєву чи змодельовану ситуацію, відчути, пережити її й виробити власне ціннісне ставлення, педагогами не приділено належної уваги.

Детальний аналіз використання соціальних мереж у діяльності з учнями представлено у низці досліджень (Яцишин, & Яськова, 2016; Chaka, & Govender (2020). Однак, вони концентровані на використанні в освітньому процесі лише таких електронних соціальних джерел як Facebook, Твітер, Вконтакті.

Поширення тренінгових технологій у вихованні учнів пов'язується з ефективністю набуття учасниками тренінгів різноманітних практичних навичок, що сприяють соціалізації дітей, реалізації особистості у професійному зростанні, збереженню їх здоров'я тощо (Кушнар'ов, 2008). І зрозуміло, що високий рівень готовності вчителів до їх використання можна пояснити постійним професійним самовдосконаленням вчителів та систематичним підвищенням їх кваліфікації на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Як підкреслено Пометун, поширеність тренінгових технологій пов'язана із застосуванням інтерактивних методів, і по суті, будь-який інтерактивний виховний захід вже можна розглядати як тренінг (Пометун, 2007). Для нашого дослідження є важливим, що спонтанність і творчість групової роботи на тренінгу забезпечують вправляння у полілоговій гармонійній взаємодії, яка у подальшому постає наріжним каменем сформованості просоціальної поведінки особистості та сприяє досягненню власного і суспільного благополуччя.

Висновки. Отже, результати дослідження особливостей застосування соціально-педагогічних технологій у формуванні просоціальної поведінки підлітків педагогами залежно від педагогічного стажу, дозволяють стверджувати, що:

- провідними технологіями у формуванні просоціальної поведінки підлітків мають стати інформаційно-комунікаційні, ігрові, тренінгові та арт-

технології;

- при застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій слід надавати перевагу тим соціальним мережам і засобам, що користуються популярністю у підлітків;

- самостійні пошуки педагогами із малим педагогічним стажем джерел підвищення власної технологічної компетентності хибують поверховістю і потребують коучингу або наставництва;

- науковцям і методистам-практикам слід примножити зусилля з популяризації науково-методичної літератури та періодичних педагогічних видань у професійному середовищі.

Список використаних джерел

Chaka, J. G., & Govender, I. (2020). Implementation of mobile learning using a social network platform: Facebook. *Problems of Education in the 21st Century*, 78(1), 24–47. DOI: 10.33225/pec/20.78.24.

Prasojo, L., Mukminin, A., Habibi, A., Hendra, R., & Iqroni, D. (2019). Building Quality Education through Integrating ICT in Schools: Teachers' Attitudes, Perception, and Barriers. *Quality - Access to Success*, 20 (172), 45–50.

Tondeur, J., Braak, J., Ertmer, P., Ottenbreit-Leftwich, A. (2017). Understanding the relationship between teachers' pedagogical beliefs and technology use in education: a systematic review of qualitative evidence. *Education Tech Research Dev*, 65, 555–575 DOI: 10.1007/s11423-016-9481-2.

Бех, І. Д. (2018). *Особистість на шляху до духовних цінностей*: монографія. Київ-Чернівці: «Букрек».

Жураковская, В. М. (2007). *Технология обучения: история и современность*. Взято з <https://cyberleninka.ru/article/n/tehnologiya-obucheniya-istoriya-i-sovremennost>.

Зоря, Ю. М. (2014). *Організаційно-педагогічні засади використання інформаційно-комунікаційних технологій у патріотичному вихованні старшокласників у позакласній діяльності*. (Дис. канд. пед. наук). Інститут проблем виховання НАПН України, Київ.

Кириченко, В. І. (Ред.), Єжова, О. О., Нечерда, В. Б., Тарасова, Т. В., & Хомич, О. Л. (2016). *Формування просоціальної поведінки учнів в умовах превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу: монографія*. Тернопіль: Терно-Граф.

Куземко Л. В. (2015). Зміст, форми і методи формування технологічної компетентності студентів педагогічних спеціальностей. *Освітологічний дискурс*. 2. 159-169.

Кушнар'єв, С. В. (2008). Теорія та досвід застосування тренінгових технологій у соціальній педагогіці. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 12, 22–30.

Петрочко, Ж. В. (2011). *Теорія і практика соціально-педагогічного забезпечення прав дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах*. (Автореф. дис. докт. пед. наук).

Інститут проблем виховання НАПН України, Київ.

Подласый, И. П. (2003а). Где помогут технологии. *Школьные технологии*, 3, 10.

Пометун, О. (2007). *Енциклопедія інтерактивного навчання*. Київ: [Б. в.].

Федорченко, Т. Є. (Ред.), Кириченко, В.І., Нечерда, В.Б., Єжова, О.О., Тарасова, Т.В., Гарбузюк, І. & Хомич, О.Л. (2019). *Технології формування просоціальної поведінки підлітків уразливих категорій у закладах загальної середньої освіти: метод. посіб.* Кропивницький: Імекс.

Хомич, О. Л. (2019). *Формування просоціальної поведінки учнів основної школи засобами інформаційно-комунікаційних технологій*. (Дис. канд. пед. наук). Інститут проблем виховання НАПН України, Київ.

Щербань, П. (2014). Застосування ігрових технологій в освіті: історія і перспективи. *Витоки педагогічної майстерності*, 13, 286-291.

Яцишин, А. В., & Яськова, Н. В. (2016). Використання електронних соціальних мереж у діяльності з обдарованими учнями. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, 8 (51), 9–15.

References

Chaka, J. G., & Govender, I. (2020). Implementation of mobile learning using a social network platform: Facebook. *Problems of Education in the 21st Century*, 78(1), 24–47. DOI: [10.33225/pec/20.78.24](https://doi.org/10.33225/pec/20.78.24).

Prasojo, L., Mukminin, A., Habibi, A., Hendra, R., & Iqroni, D. (2019). Building quality education through integrating ICT in Schools: Teachers' attitudes, perception, and barriers. *Quality - Access to Success*, 20 (172), 45–50.

Tondeur, J., Braak, J., Ertmer, P., Ottenbreit-Leftwich, A. (2017). Understanding the relationship between teachers' pedagogical beliefs and technology use in education: a systematic review of qualitative evidence. *Education Tech Research Dev*, 65, 555–575 DOI: [10.1007/s11423-016-9481-2](https://doi.org/10.1007/s11423-016-9481-2).

Bekh, I. (2018). *Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnosti* [Personality on the way to spiritual values]. Kyiv-Chernivtsi: Bukrek.

Zhurakovskaia, V. M. (2007). *Tekhnologiiia obucheniiia: istoriia i sovremennost* [Teaching technology: History and modernity]. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/tehnologiya-obucheniya-istoriya-i-sovremennost>.

Zoria, Yu. M. (2014). *Orhanizatsiino-pedahohichni zasady vykorystannia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u patriotychnomu vykhovanni starshoklasnykiv u pozaklasnii diialnosti* [Organizational and pedagogical principles of using information and communication technologies in patriotic education of high school students in extracurricular activities]. (PhD dissertation, Kyiv).

Kyrychenko, V. I. (Ed.), Yezhova, O. O., Necherda, V. B., Tarasova, T. V., & Khomych, O. L. (2016). *Formuvannia prosotsialnoi povedinky uchniv v umovakh preventyvnogo vykhovnoho seredovyscha zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu* [Formation of prosocial behavior of pupils in conditions of preventive educational environment of general educational institution]. Ternopil: Terno-Hraf.

Kuzemko, L. V. (2015). Zmist, formy i metody formuvannia tekhnolohichnoi kompetentnosti studentiv pedahohichnykh spetsialnosti [Content, forms and methods of formation of technological competence of students of pedagogical specialties]. *Osvitlohichnyi Dyskurs*, 2, 159-169.

Kushnarov, S. V. (2008). Teoriia ta dosvid zastosuvannia treninhovykh tekhnolohii u

sotsialnii pedahohitsi [Theory and experience of application of training technologies in social pedagogy]. In *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: Vol. 12* (pp. 22–30).

Petrochko, Zh. V. (2011). *Teoriia i praktyka sotsialno-pedahohichnoho zabezpechennia prav ditei, yaki opynylysia u skladnykh zhyttievykh obstavynakh* [Theory and practice of socio-pedagogical support for the rights of children who find themselves in difficult life circumstances]. (Dissertation Abstract, Kyiv).

Podlasyi, I. P. (2003). Gde pomogut tekhnologii [Where technology can help]. *Shkolnye Tekhnologii*, 3, 10.

Pometun, O. (2007). *Entsyklopediia interaktyvnoho navchannia* [Encyclopedia of interactive learning]. Kyiv: [B. v.].

Fedorchenko, T. Ye. (Red.), Kyrychenko, V. I., Necherda, V.B., Yezhova, O. O., Tarasova, T. V., Harbuziuk, I. & Khomych, O. L. (2019). *Tekhnolohii formuvannia prosotsialnoi povedinky pidlitkiv urazlyvykh katehorii u zakladakh zahalnoi serednoi osvity* [Technologies for the formation of prosocial behavior of adolescents of vulnerable categories in general secondary education]. Kropyvnytskyi: Imeks.

Khomych, O. L. (2019). *Formuvannia prosotsialnoi povedinky uchniv osnovnoi shkoly zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii* [Formation of prosocial behaviour of students of the basic school by means of information and communication technologies]. (PhD dissertation, Kyiv).

Shcherban, P. (2014). Zastosuvannia ihrovykh tekhnolohii v osviti: istoriia i perspektyvy [Application of game technologies in education: History and prospects]. In *Vytoky pedahohichnoi maisternosti: Vol. 13* (pp. 286–291).

Yatsyshyn, A. V., & Yaskova, N. V. (2016). Vykorystannia elektronnykh sotsialnykh merezh u diialnosti z obdarovanymy uchniamy [Use of electronic social networks in activities with gifted students]. In *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti: Vol. 8 (51)* (pp. 9–15).

Дата подання рукопису 09.09.2020
Дата прийняття рукопису до друку 23.10.2020